

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Kornelija K U V A Č - L E V A Č I Ć (Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru)

klevac@unizd.hr

Vladimir T O M A Š (Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru)

vladimir.t.8598@gmail.com

METAFORIČKA KONCEPTUALIZACIJA TJELESNOSTI PATNJE U PJESNIŠTVU NADE GRUBIŠIĆ¹

Primljeno: 30. 3. 2022.

UDK: 821.163.42.09-1 Grubišić, N.

DOI: <https://doi.org/10.22210/ur.2022.066.1/04>

Rad će opusu zanemarene hrvatske suvremene pjesnikinje Nade Grubišić pristupiti iz emocijološke perspektive interpretacijom metafora u kojima se emocionalno stanje patnje, najčešći koncept i temat u zbirci *Djevojčica iz porječja* (2000), reprezentira metaforikom tijela. Razmatrat će se kroz konceptualnu poetsku metaforu PATNJA JE OŠTRINA što prekoračuje temeljnu konvencionalnu metaforu PATNJA JE FIZIČKA BOL, a ona je dio konceptualnih metafora EMOCIJA JE SILA i ATRIBUTI SU ENTITETI. Doprinos istraživanja ostvaruje se u spoznajama vezanima uz jezik emocija i uz načine na koje se u jednom suvremenom pjesničkom iskazu metaforički dekonstruira opreka tijelo-duša. Time se produbljuju iskustvo i iskaz složene emocije odnosno emocionalnoga raspoloženja kakvo je patnja ili očajanje. Da bi se upoznalo predmetnu problematiku patnje i tjelesnosti iz šire humanističke perspektive, predstavljaju se spoznaje filozofa i filozofkinja 20. i 21. stoljeća koji su ih konceptualizirali suprotno kartezijanskom dualizmu (Kierkegaard, Kristeva, Grosz). Pjesništvo se Nade Grubišić kontekstualizira u okviru suvremenoga egzistencijalističkoga pjesništva i tradicije hermetizma. Osim što će se radom proširiti poznavanje primarnih poetičkih obilježja opusa Nade Grubišić, cilj je ovoga istraživanja pokazati kako suvremeni pjesnički iskaz unaprijeđuje jezik emocija i produbljuje spoznaju emocionalnoga iskustva čitatelja.

Ključne riječi: jezik emocija, pjesništvo, Nada Grubišić, *Djevojčica iz porječja*, konceptualna poetska metafora, patnja, tjelesnost

---

¹ Ovaj je rad financiralo Sveučilište u Zadru institucionalnim projektom broj IP.01.2021.09

1. EMOCIONOLOŠKI PRISTUP TJELESNOJ METAFORIZACIJI PATNJE

Istraživanje verbalnih strategija izražavanja emocija² predstavlja interdisciplinarni zadatak u kojem zbog utjecaja literarnih tekstova na cjelokupni kulturni kontekst oblikovanja i poimanja emocija važnu ulogu ima znanost o književnosti.³ Književna emociologija razmatra ekspresiju osjećaja⁴ u književnom tekstu, strategije njihove reprezentacije te emocionalni, a posredno i moralni učinak teksta na čitatelje (Brković 2015: 406). Studije o literarnim emocijama središnji su dio i suvremenih kognitivističkih istraživanja (npr. Hogan 2015; Keen 2015 i dr.).

Veza između emocija i tjelesnih stanja odražava se u načinu na koji govorimo o emocijama (Nummenmaa i dr. 2013) i kako ih konceptualiziramo. Metaforički način iskazivanja emocija gotovo je nepregledno polje, a upravo je književni diskurs riznica najinventivnijih metafora i jezičnih postupaka za ekspresiju emocionalnosti. Književnost utječe na konceptualizaciju, iskaz i razumijevanje emocija te, posredno, razvija empatiju prema iskustvu drugoga i drugačijega (npr. teorijom narativne empatije bavila se Keen 2006, ulogom empatije u književnosti i književnoj znanosti Galván 2016). Vrijednost književnosti se, prema Culleru, dugo povezivala s posrednim iskustvom koje pruža čitateljima omogućujući im "da spoznaju kako je biti u određenom položaju, čime usvajaju sposobnost za odgovarajući način ponašanja i osjećanja" (Culler 2001: 132). Pri tome književni tekstovi mogu dovesti čitatelja do nekoga oblika preispitivanja samoga sebe koje je ključno za etičko odlučivanje (Nussbaum 1995: 255). Čitatelji sudjeluju s autorom u fiktivnom misaonom eksperimentu zamišljajući kako bi bilo biti u koži određenoga lika (ili lirskoga subjekta u pjesništvu, op. a.), s određenim motivima, pod određenim okolnostima u susretu s određenim događajima. Na taj

80

² Ekman i Cordaro definiraju emocije kao "diskretne, automatske odgovore na opće događaje ili one specifične za određenu kulturu ili pojedinca" (2011: 364). Pojmovi kao što su: ljutnja, strah, iznenađenje, tuga, gađenje, zadovoljstvo, sreća u njihovu se radu odnose na univerzalne osnovne emocije (2011: 365).

³ O ulozi književnosti u artikuliranju emocija u zapadnom kulturnom kontekstu vidi Oxenhandler 1988; Oatley i Jenkins 2003: 38–42; Hogan 2015 i dr.

⁴ Psihološka literatura razlikuje pojmove emocija i osjećaja. Prema Drače i Kolenović Đapo, emocija je "latentna varijabla, odnosno teorijski konstrukt koji se ne može izravno posmatrati. Naime o postojanju emocija možemo zaključiti jedino na osnovu brojnih eksternih pokazatelja internih procesa. [...] Iako možemo reći da osjećaj čini sastavni dio globalnog konstrukta emocije, važno je ipak naglasiti da se radi o njenoj subjektivnoj komponenti ili subjektivnom doživljaju" (2017: 2). U ovom će istraživanju pojam emocija uključivati i kognitivnu komponentu odnosno subjektivno iskustvo emocije.

način književnost može širiti svijest čitatelja, poboljšati mu samospoznaju, svijest o patnji drugih i učiniti ga spremnijim da im pomogne (Koopman i Hakemulder 2015: 1). Emocija, dakle, igra ključnu ulogu u naknadnoj kognitivnoj obradi književnoga teksta, uključujući donošenje zaključaka, pozivanje na čitateljevo pamćenje ili empatičan odnos prema liku (ili lirskom subjektu, op. a.). Emocije koje se na taj način izazivaju tijekom književnoga čitanja utjelovljuju niz osebnih procesa, a kao jednu od njihovih implikacija na čitatelja Mial navodi sposobnost emocije da integrira iskustva, bilo kroz sličnosti uspostavljene konvencionalnim granicama ili kroz proces u kojem se jedna emocija mijenja odnosno modificira drugu (2011: 323).

Stoga poseban izazov predstavljaju analiza i interpretacija metafora kojima se složene emocije, a takva je i patnja odnosno očajanje, reprezentiraju i iskazuju kao iskustvo unutar književnosti te koliko one mijenjaju ili modificiraju čitateljevo iskustvo. Patnja je složena emocija unutar koje može postojati međudjelovanje nekoliko osnovnih.

Zadržavamo se na metaforizaciji patnje lirskoga subjekta u okviru pjesničke zbirke *Djevojčica iz porječja* (2000) zanemarene i rubne⁵ suvremene hrvatske pjesnikinje Nade Grubišić.⁶ Patnju iščitavamo kao "jedinstveno emocionalno stanje, stanje svjesne zaokupljenosti onime što je problem" ili, metaforom Johna

⁵ Hrvatska književna kritika nije posvetila Nadi Grubišić ni jedno temeljitije znanstveno istraživanje, ni jednu stranicu u nekoj od antologija, ni jedan znanstveni skup. Valja napomenuti da je tek omanji broj teoretičara i kritičara progovorio o njezinu pjesništvu; o njoj su pisali Boris Domagoj Biletić, Milan Zagorac i akademik Tonko Maroević koji je napisao pogovor zbirci *Djevojčica iz porječja* (2000). Također, valja napomenuti kako pjesništvu Nade Grubišić nije posvećena ni jedna stranica u recentnim antologijama suvremenoga hrvatskoga pjesništva, kao ni u leksikonima hrvatskih pisaca.

⁶ Pjesnikinja Nada Grubišić, u književnom svijetu poznata i kao Nada Gulin, rođena je 23. svibnja 1954. godine u Puli, a preminula je 9. svibnja 2018. godine u Zagrebu. U rodnoj je Puli završila gimnaziju, a diplomirala je na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Primarno je riječ o pjesnikinji, ali pisala je i epove, pjesničku prozu, a povremeno i članke, osvrte i eseje, koji su objavljeni u hrvatskim i stranim publikacijama. Za života je objavila sljedeće pjesničke zbirke i knjige: *Apokaliptična avenija* (1986), *Djevojčica iz porječja* (2000), *Djevičanstvo ili The Moralizing Florist* (2003), *Metropola praznine* (2007), *Čitanje Dubrovnika* (ep, 2007), *Akvarel* (poetski roman bez interpunkcije, 2010), *Oralne teme* (2012), *Bolesna ruža* (2013), *Putovanje u mjestu* (2013), *Kadulja – u zaklonu s Nabokovom* (2015) i *Tusculum* (2016), a posmrtno su joj objavljene pjesničke zbirke: *Gibraltar* (2019), *Magnesium beach* (2019) i *Romeo u pustinji* (2020). U književnoj su ostavštini ostali i pjesnikinjin rukopisi: *Bologna*, *Erosova košuljica*, *Povijest nepostojećeg grada* (ep) i *Rendez-vous*. Bila je članicom Društva hrvatskih književnika, kako doznajemo iz posvetne bilješke koju je u povodu pjesnikinjin smrti napisao Boris Biletić (Biletić 2018a). O njezinoj dugogodišnjoj neopravdanoj zanemarenosti piše u časopisu *Stav* iste godine (Biletić 2018b).

Deweya, kao "cement" "što drži [umjetničko, op. a.] iskustvo zajedno, dajući mu povezanost odnosno koherentnost" (1934: 42).

Tonko Maroević u pogovoru zbirke *Djevojčica iz porječja* primjećuje hermetizam izraza i navodi da Nada Grubišić "pjeva 'nemire tijela', ali protagonistica njezinih stihova (lirsko 'ja', projektivni 'alter ego') ostaje stalno u fazi febrilnog sazrijevanja [...]" (Maroević 2000a: 87). Kao dvije osnovne linije pjesništva primjećuje "zanimanje za zvukovnu komponentu i građenje oko pretapanja vizualnih senzacija", što je "podržano i stanovitim civilizacijskim, medijskim referencijama". Maroević evidentnim drži odnos prema pop-glazbi i *rocku* (Morrison, bitnici, Allen Ginsberg) (Maroević 2000a: 87). Pjesnikinjin modernizam iščitava kao "paradoksalno-ironičan", pri čemu je s jedne strane "neoekspressionizam ili euforičnost 'phantasmagory paintera'", a s druge strane "jetka figurativna sugestija" Salvadora Dalija. Zajednički nazivnik vidi u poetici nadrealističke provenijencije s povremenom sklonošću automatskom pisanju i oniričkoj, podsvjesnoj aluzivnosti, čime njezino pismo ne pripada prevladavajućim tendencijama hrvatskoga poetskoga pisma (Isto: 87–88).

82

Može li opus koji se kvalificirao kao hermetičan, dakle nekomunikativan, iskazati tako složenu emociju i na koji način? Sara Ahmed, istražujući kulturnu politiku emocija, etimološki i fenomenološki povezuje patnju i pasivnost jer "riječ 'strast' – *passion* – i riječ 'pasivan' dijele isti latinski korijen koji označava 'patnju' (*passio*). Biti pasivan znači da nam netko nešto čini, a to je negacija već doživljena kao patnja" (Ahmed 2020: 9). Prema Foleyu, patnja je afektivni aspekt iskustva boli, dok je kognitivni aspekt toga iskustva osjećaj boli. Patnja se kao iskustvo u njegovim psihološkim istraživanjima odvaja od fizičke boli. Iako je s njome usko povezana, patnja češće upućuje na duševnu bol ili, još češće, na bol u širem smislu, kao na svaki neugodan osjećaj, emociju ili osjet. Iskustvo boli također je podijeljeno na svoju diskriminativnu dimenziju (osjet boli) i na svoj motivacijsko-afektivni sustav (sklonost averzivnom ponašanju i patnji) (Foley 1988: 321).⁷ Kada se patnju percipira kao pojedinačno iskustvo, afektivne reakcije na to iskustvo zauzvrat stvaraju sklonost djelovanju, a ona se može verbalizirati u mnoštvu iskaza koji usmjeravaju prema djelovanju. Percepcija patnje, afektivne reakcije na patnju i tendencija djelovanja (koja proizlazi iz perceptivnih i afektivnih odgovora na patnju) konstituiraju stav prema tome iskustvu (Isto: 322). Do zaključka o jedanaest stavova prema patnji koje definira u svome radu Foley je došao ne samo

⁷ Foley daje sljedeći primjer: slučajevi poput ponižavanja uvredljivom primjedbom ili osjećaja odbačenosti nakon otpuštanja s posla pokazuju da se patnja javlja u potpunoj odsutnosti osjeta boli, a osjet boli obično prethodi patnji (1988: 321).

slušanjem pacijenata ili drugih terapeuta nego i čitanjem književnih, filozofskih i teoloških tekstova o patnji, svjestan njezina širega kulturološkoga konteksta koji oblikuje i pojedinačne stavove. Foley razmatra sljedeće stavove: patnja je kazna za grijeh, patnja je oblik testiranja, patnja je oblik loše sreće, patnja je pokoravanje zakonima prirode, patnja je prihvaćanje Božje volje, patnja je dio ljudskoga stanja općenito, patnja je dio osobnoga rasta pojedinca, patnja se potiskuje, patnja se umanjuje, patnja je dio božanskoga plana i patnja je otkupljenje (Isto: 322–327). U svim je tim stavovima subjekt u pasivnom položaju (slično onome kako S. Ahmed definira patnju). Ne postoji stav koji konstruira patnju kao bunt ili patnju kao izazov. Subjekt ne doživljava patnju kao nasilje nad sobom. Smisao patnje uklopljen je u sustav vrijednosti poput Eliadeova opisa smisla patnje arhajskoga čovjeka. Prema Eliadeu, "patnja" i "bol"⁸ nisu besmisleno iskustvo koje čovjek mora neminovno podnositi. Bez obzira na to kakva je njegova patnja i što joj je uzrok, patnja arhajskoga čovjeka odgovala je nekom poretku čija se vrijednost ne može osporiti (2007: 120). Čovjek arhajskoga doba ne može pojmiti patnju koja nije nečim izazvana, patnja postaje podnošljiva tek kada znamo njezin uzrok. No općenito se može reći da se patnja smatra posljedicom odstupanja od pravila (Isto: 122–123).

Budući da je temeljna strategija Nade Grubišić u reprezentaciji emocije metaforizacija tijela uz fizičke osjete, nadovezat ćemo se na postavke Sare Ahmed o procesima "u kojima se 'emocionalnost' gleda prvenstveno kao značajka određenih tijela, ali ne i nekih drugih" (2020: 7). Ovdje je dominantno riječ o ženskom tijelu. Tjelesnim metaforama koje konceptualiziraju emociju i iskustvo patnje pristupa se s pitanjem o njihovoj funkciji u tekstu te o odnosu literarnoga iskaza emocije prema konvencionalnom koncipiranju patnje. Zbog toga pri analizi dijelom primjenjujemo diskursno shvaćanje metafora prema kojemu one oblikuju društvenu stvarnost u interakciji, pa se detaljnije sagledava njihova povezanost s lokalnim kontekstom kao i njihova komunikacijska uloga (Stanojević 2020: 150). Lokalni je kontekst u predmetu ovoga istraživanja poetski diskurs predmetne pjesnikinje, a komunikacijska uloga u reprezentaciji i iskazu patnje.

Da bismo produbili razumijevanje koncepta lirskoga subjekta u poeziji Nade Grubišić, koji je ujedno ishodište i doživljajni, iskustveni subjekt same emocije, treba se prisjetiti da Z. Mrkonjić suvremene pjesnike naziva pjesnicima egzistencijalnoga nasljeđa (Mrkonjić 2009: 70), što znači da ih karakterizira mihalićevski sraz s uglavnom nepovoljnim poimanjem čovjekove egzistencije (Isto: 47). Subjekt

⁸ Ovdje se rabe kao sinonimi, u značenju duševne boli (op. a.).

toga pjesništva, dakle, nije lišen emocija. Mučno ispisivanje življenja u sebi objedinjuje razne proturječne osjećaje, negacije vlastitoga bitka, ali i iskaza koji sublimira doživljeno u egzistencijalno opterećenu pjesničku i životnu viziju i sadašnjosti i budućnosti. Mrkonjić ističe: "[...] nastojanje da se pjesmom ostvari razornost osjećaja ima samo za ishod da se uvećaju denotirane vrijednosti intenziteta nauštrb onih osjećaja koje pjesma ima tek zadatak stvoriti" (2009: 47). Tea Benčić Rimay, tumačeći poetike suvremenih hrvatskih pjesnikinja, objašnjava kako:

[...] ljudska samoća, proživljavanje smrti, sama smrt, ali iznad svega nasilje u čovjeku – odzvanjaju takvom tutnjavom značenja da ih je nemoguće pobrojiti, ali isto tako ni zaboraviti, jer nakon svakog novog čitanja, pa makar već i pjesmu znali naizust, pronaći ćemo u njoj nešto novo, neprimijećeno, a opet snažno poput svake metamorfoze. (2005: 47)

84

Budući da je riječ o inovativnim pjesničkim metaforama te o tumačenju metafora kao načinu zadavanja okvira interpretaciji emocionalne stvarnosti, smisleno je istraživati njezine lokalne aspekte (Stanojević 2020: 151). Vodimo pritom računa o činjenici da je riječ o književnom diskursu gdje, "[...] ako i postoji inovativnost i na konceptualnoj razini, ona uglavnom zahtijeva dodatna objašnjenja metafore kako bi se omogućilo njezino pravilno tumačenje" (Isto: 152), što može voditi prema spoznaji načina na koje poetska uporaba metafore proširuje spoznaju i iskustvo emocije kod čitatelja. Prema Lakoffu i Turneru, zbog toga što su svjesne, poetske se metafore mogu oslanjati na različite kognitivne resurse (izvore), različito od automatske upotrebe (i bez napora) potpuno konvencionaliziranih načina metaforičkoga izraza. Nadalje, autori se moraju pozvati na naše poznavanje temeljnih konceptualnih metafora kako bi manipulirali njima na nekonvencionalne načine (Lakoff i Turner 1989: 54). Stoga metodološki okvir ovoga istraživanja jezika emocija nalazimo u teorijskim spoznajama kognitivne poetike, gdje tekstualni svijet predstavlja "kognitivni i kulturalni konstrukt koji je zamislio autor podjednako kao i recipijent", odnosno "dinamičnu mentalnu reprezentaciju koja nastaje kao rezultat recipijentove interakcije s tekstom" (Biti i Marot-Kiš 2014), a što se uklapa u okvir kulturnoga kodiranja emocija putem književnih tekstova.

2. METAFORIČKI KONCEPT ‘PATNJA JE OŠTRINA’ U ZBIRCI *DJEVOJČICA IZ PORJEČJA*

Istraživanje Raya Gibbsa i Nicole L. Wilson (“Bodily Action and Metaphorical Meaning”, 2002) pokazalo je da su mnoge konceptualne metafore koje se rabe da bi se izrazile emocije motivirane fizičkim osjećajima koje ljudi doživljavaju zajedno s tim emocijama (cit. prema Deignan 2005: 19). Zato ne iznenađuje što su tijelo i dijelovi tijela već istraživani kao metaforički “spremnici” osjećaja, npr. ljutnje iz kognitivnolingvističke perspektive (usp. Ogarkova i Soriano 2014). Njihovi su rezultati empirijski potvrdili da konceptualizacija emocija proizlazi iz univerzalnih tjelesnih iskustava s jedne i posebnih sociokulturnih konstrukta s druge strane (vidi Ogarkova i Soriano 2014: 147, ali takve se ideje javljaju i znatno prije, vidi Smith i Lazarus 1990: 622). Naime, “tijela poprimaju odlike samoga kontakta što ga imaju s predmetima i drugim osobama” (Ahmed 2020: 7).

Nada Grubišić u svojem pjesničkom iskazu rabi brojne metafore gdje patnja postaje originalan poetski koncept, koji ovdje predstavljamo kao konceptualnu metaforu PATNJA JE OŠTRINA. U klasičnoj teoriji konceptualne metafore Lakoffa i Johnsona iz 1980. jezični se izrazi uzimaju kao pokazatelj konceptualnih veza unutar kojih se ciljna domena, a to će u ovoj analizi biti PATNJA, shvaća kao izvorna domena, a to je OŠTRINA. Svaka metafora omogućava strukturu razumijevanja različitih aspekata ciljne domene (Lakoff i Turner 1989: 53).

Metaforu PATNJA JE OŠTRINA promatramo, dakle, kao prekoračenje temeljne konvencionalne metafore PATNJA JE FIZIČKA BOL koja je dio konceptualne metafore EMOCIJA JE SILA i konceptualne metafore ATRIBUTI SU ENTITETI. Da je povezivanje patnje s oštrinom nekonvencionalna nadogradnja, vidimo i po činjenici što se npr. u bazi frazema hrvatskoga jezika pridjev oštar ni u jednom ne povezuje s patnjom,⁹ čak ni s fizičkom boli (premda je uobičajen iskaz specifičnoga tjelesnoga iskustva “oštra bol”). Oblikovanje složenih metafora dolazi u karakterističnom obliku poetske misli kao simultana uporaba dviju ili više takvih metafora u istom odjeljku ili rečenici (Lakoff i Turner 1989: 70). Dakako, formiranje takvoga metaforičkoga kompozita odvija se na konceptualnoj razini i vrlo je složeno. Komponiranje je spajanje složenih metaforičkih koncepata u cjelinu, prije nego puko stavljanje riječi jedne do druge (Isto: 71), no upravo se na taj način kod čitatelja proširuju spoznaja i doživljaj konceptualiziranoga entiteta, u ovom slučaju emocije patnje.

---

⁹ Usp. Baza frazema hrvatskoga jezika <http://frazemi.ihj.hr/?letter=o&page=75>.

2.1. JEZIČNI IZRAZ IZVORNE DOMENE OŠTRINA

Analiza poetskoga diskursa možda najočiglednije dokazuje kako "između dvije različite domene – ciljne i izvorne – postoji niz preslikavanja koji dijelove izvorne domene preslikavaju na ciljnu. Preslikavanja su djelomična, što znači da se na ciljnu domenu preslikavaju samo neki elementi znanja o izvornoj domeni. Djelomičnost je logički nužna – ako bi se na izvornu domenu preslikavali baš svi elementi ciljne domene, ona bi bila sasvim jednaka izvornoj (pa za nju ne bi bilo potrebe)" (Stanojević 2020: 150). Kada pokušavamo konceptualizirati bogatstvo naših iskustava domena poput "života", "smrti" ili "vremena", nije moguće jedinstveno, dosljedno strukturiranje toga iskustva. Umjesto toga trebamo uključiti strukturu širokoga izbora ishodišnih (izvornih) domena ako nastojimo karakterizirati nešto što se približava punom bogatstvu ciljne domene (Lakoff i Turner 1989: 52–53). Takvo je složeno iskustvo emocije, pojma odnosno domene "patnja". Koliko pjesnikinja proširuje izvornu domenu u konkretnom opusu prikazat ćemo primjerima u nastavku.

Patnja ženskoga lirskoga subjekta u zbirci se najčešće iskazuje tjelesnim iskustvima odnosno radnjama na tijelu kojih je posljedica fizički osjet "probadajuće boli". Oštrina obilježava odnose lirskoga subjekta s drugim, najčešće muškarcem, ali i s drugim ljudima ("dvonoscima") koji predstavljaju izvanjski svijet, u zbirci višestruko označen kao njoj stran, nedostupan, u kojemu osjeća otuđenost i razočaranost. I jedan i drugi odnos za subjekt su izvorišta patnje, i jedan i drugi mjestimice su predočeni animalističkim metaforama (najčešće pticom čija simbolika ukazuje na povezanost duha i tijela). Najprije ističemo primjere gdje glagoli (glagolske imenice i pridjevi) iskazuju izvornu domenu:

[...] kada busen raste uvis i *buši* naga stopala svih preživjelih
kada mi oči gledaju tebe
kad si doživljena preobrazba mraka [...] ("Svi su preživjeli", 2000: 10)¹⁰

sunce u tvoja usta što gore valovito uniruć
u utrobu *probušenu* strijelama
jer svi su preživjeli [...] ("Svi su preživjeli", 2000: 11)

[...] i zdvajaju *koljuć* dahove promatrača [...] ("Akvarel", 2000: 12)

¹⁰ U svim primjerima od sada pa nadalje tekst kurzivom naglašavaju autori. Zbog bolje preglednosti u zagradama reference navodimo i naslov pojedine pjesme (op. a.).

ja sam od jutros u vjetru
ne osjećam se nimalo tužno
dok me *bocka* plava kokoš koja me jutros pronašla [...] (“Plava kokoš”, 2000: 21)

[...] gdje ubrzano kucaju topla srca pokojnih golubova
kojih je kavez nadživio
i ustrajno pruža dugo utočište
raznobojnim dvonošcima razdrljenih košulja
bušenih lica i mašte [...] (“Walking is just a progress”, 2000: 27)

[...] svečano je za prozorom kluba
s pogledom u daleku plavu točku
probodenu brončanom oštricom oka
sjetnoga promatrača iz nijeme šesterokutne sobe [...] (“San izrasta u točku”, 2000:
34–35)

[...] *bušim* otvore na tvojim zaleđenim klorofilskim tkanjima (“U svijetlo pred-
večerje”, 2000: 38)

[...] uspravno s uspravljenim potomkom u rijeci
kročimo bez kutova
kljunovi *kljucaju* gležanj hermafrodita
puštena do stubišta na svečani odar [...] (“Moj odar proljeće”, 2000: 57)

bol u *izbrušenoj* glasnici buđenja (“Dno zdenca na dnu trga”, 2000: 81)

[...] posivjele aureole proljeću
ponad potkupolskih sauna
bez zlatnog goniča
lijeću brojeć bijele strijele
zabodene u šedrvane (“Sarajevo”, 2000: 85)

Sljedeći je oblik iskaza oštine putem imenica i imenskih riječi te povezanih sintagmi:

[...] na mom zidu
u *svrdlu* patvorena ugođaja
nevidljivom šetnjom stravičnim rubom jezerske vode [...] (“Ona je danas tu”,
2000: 8)

bosonoga na riječnoj obali
kandže muške ptice duboko su u tjemenu
razgolićuje se plošna slika vremena (“Prijateljstvo s pticom”, 2000: 9)

zrcaljenje lica traje
dok se *bladna sječiva* krhotine razdvajaju
i zdvajaju koljuć dahove promatrača [...] (“Akvarel”, 2000: 12)

iverje počiva u uterusu (“Ljubavnici”, 2000: 18)

četverokut njeguje bijelu jezgru
mirni su predmeti posloženi za slijedeću ledenu noć
s njihaljicama *škarama* u praobluku i djevojačkim plastronima
u *trokutu* vrta
i dahu hujeće spilje označene *urezima* zaigrana crtača (“Assemblage”, 2000: 19–20)

tu je
sada
plava kokoš bezosjećajna *kljuna* [...] (“Plava kokoš”, 2000: 22)

[...] kosa mi odnekud strši
odavna je *strnište* na kog su ptice zaboravile (“Walking is just a progress”, 2000: 27)

sve prazno i uvjetovano
štrči nekud bez kontura i bijesa
na rubu travnja ljesak *sablji* mrtva mjeseca
koji je zakoračio u oko [...]
[...] nastambe sučelice [...]
sječiva su za nepoznatog slušača u toploj slušaonici djedovine [...] (“San izrasta u točku”, 2000: 34)

[...] probodenu brončanom *oštricom* oka
sjetnoga promatrača iz nijeme šesterokutne sobe [...] (“San izrasta u točku”, 2000: 34–35)

[...] *oštre* su i još kako ukočene crte
izbijeljena ljudska lica

plešem sama u polju sunovrata [...]

[...] oh dubino svijetle šume
zanjiši oštrooku djevojčicu visoko u svojoj orhideji
ugosti dostojanstvom moj maglama isprugan ležaj [...] (“U svijetlo predvečerje”,
2000: 38)

padaju padaju *bodeži* za minule sjene
iz trepetljikava jutra
ohladene okovane sobe (“Morrison voli prozor otvoren u noć”, 2000: 45)

[...] prisluškujuć jednostavna *kljucanja*
neskladnih letećih stvorova
po odišućoj trajnoj ravnodušnosti vitražnih stakala
na mom kamenom licu [...] (“U apsidi”, 2000: 52)

na stolu mirno blistaju srebrne *škare*
koja polako pod vodoravnim zracima jutra dobivaju ljuske (“Predmeti za gošću”,
2000: 59)

plavo je *strnište*
oko zacijeljeno
blistava dolina zaborava (“Dvostruki cjelov kalupa”, 2000: 62)

u čestitu joj se srcu krije niz jastava
plantaža u siesti i *bolan trn* igre razmnožavanja (“Blizina”, 2000: 67)

dan sakati vrele vratove
rubovi zdenca su *giljotine* (“Dno zdenca na dnu trga”, 2000: 82)

[...] bijele *strijele*
zabodene u šedrvane (“Sarajevo”, 2000: 85)

Istražujući postupke metaforizacije emocije, ispitujemo posljedice preslikavanja izvorne domene (fizičkoga osjeta oštine – koji je vezan uz fizičku bol) na ciljnu domenu (složenu emociju patnje). Gledano iz aspekta kognitivne poetike, inovativna metafora “čin je literarnoga uma koji u literaturi nalazi svoju maksimalnu eksplikaciju” te “iziskuje stvaranje novoga okvira unutar kojega i nestandardizirana međupojmovna sprega može ostvariti svoju razumljivost” (Biti i Marot-Kiš 2014). Konceptualnu snagu/moć poetičke metafore Lakoff i Turner vide u nekonvencionalnom proširivanju konvencionalnih metafora. I emocije su takav koncept unutar

kojega pjesnici prekoračuju uobičajenu uporabu konvencionalne metafore kako bi istaknuli i preispitali granice našega svakodnevnoga metaforičkoga razumijevanja. Sama poanta može biti upravo u neadekvatnosti konvencionalne metafore (Lakoff i Turner 1989: 69). Lirskom je subjektu pjesništva Nade Grubišić konvencionalna metaforizacija patnje (PATNJA JE FIZIČKA BOL) očigledno neadekvatna, pa koncept PATNJA JE OŠTRINA sugerira i samu neuklopljenost subjekta u konvencionalnost, poglavito u onom dijelu koji se tiče njegove pasivizacije i društveno prihvatljivoga osmišljavanja egzistencijalne funkcije patnje unutar koje bi trebala funkcionirati i tijela. Subjekt je u izrazitom otporu, naročito na mjestima gdje se metaforička konceptualizacija tjelesnosti patnje kroz oštrinu dovodi u kontekst odnosa muškoga i ženskoga tijela (npr. kandže muške ptice duboko su u tjemenu) ili gdje potkopava kulturno zadan okvir emocije prema vlastitoj seksualnosti (iverje počiva u uterusu, bolan trn igre razmnožavanja).

Sva emocionalna složenost stanja patnje lirskoga subjekta u zbirci se označuje stihovima izrazito ljubavno-nihilističkoga tona i tona teške i mučne ženske egzistencije. Patnja je povezana s rezigniranom usamljenošću: "[...] čak se i ne čudim / što me jutros u ponovnoj nedjelji / još nitko nije obgrlio" (Grubišić 2000: 27), "ne spavam nema me / ne traži me nitko" (Isto: 12); apatijom: "U meni je nešto umrlo." (Isto: 15), "u drugom licu množine ne događa se ništa" (Isto: 14); strahom: "[...] zbog ljubavi na brijegu голу od tratinčica / kristalnu od paranoje / ne kuni me" (Isto: 78). Paradoksom podcrtava višestruku pomiješanost i maskiranje emocija koje se razvijaju u dugotrajnom stanju patnje: "osmijeh ništavnosti" (Isto: 8), "[...] ne osjećam se osobito / što znači da mi je posve dobro" (Isto: 30). Metaforička konceptualizacija tjelesnosti patnje potvrđuje da ona u predmetnom korpusu formira "tijelo kao oblike djelovanja, koji obuhvaćaju i orijentaciju prema drugima" (Ahmed 2020: 11), čime koncept funkcionira u konstruktivnom lirskoga subjekta kao tijelo u otporu.

Oblikujući poetsku metaforu PATNJA JE OŠTRINA, Nada Grubišić rekontekstualizira sadržaj koji čitatelj podrazumijeva pod iskustvom odnosno pojmom patnje izrazito ga povezujući s tjelesnim osjetom oštine. Rekontekstualizacija je način kreativnoga konstruiranja novoga sadržaja stavljanjem postojećega u novi kontekst, a često se rabi u metaforičkom diskursu (Stanojević 2020: 167). Rekontekstualizacijom se prethodni sadržaj mijenja s ciljem potkrepe ili osporavanja prethodnih konceptualizacija (Isto: 168). Metafora PATNJA JE OŠTRINA u zbirci je konceptualizirana tjelesnim osjetom u različitim manifestacijama, koje se ostvaruju osjetilnim glagolima i njihovim oblicima: bockati, zabadati, ključati, bušiti, klati; zatim imenicama i sintagmama uz koje se vezuje neki od osjeta oštine:

kandže, iverje, škare, trokut, strnište, sablja, sječiva, bodeži. Pomoću proširenih metaforičkih konstrukcija poput: probodenu oštricom oka, oštre, ukočene crte lica, oštrooka djevojčica, bolan trn, bol u izbrušenoj glasnici izgrađeni su tzv. metaforički grozdovi. Na afektivnoj razini grozdovi rekontekstualiziranih metaforičkih izraza u diskursu služe za stvaranje zajedničkoga emocionalnoga stila što ga Stanojević, služeći se studijom Benna Gammerla (*Emotional styles – concepts and challenges*) definira kao "doživljavanje, poticanje i iskazivanje emocija, na razmeđu između diskurzivnih obrazaca i utjelovljenih praksi kao i između zajedničkih scenarija i specifičnih aproprijacija" (Stanojević 2020: 168). Također, u okviru kognitivno-poetičkoga pristupa literarnom tekstu stilistička vrijednost konceptualne metafore procjenjuje se analizom polja metaforičkoga mapiranja i otkrivanjem je li ono popunjeno novim elementima, aktivnijom perspektivom i iskorakom iz sfere doslovnosti. Riječ je, dakle, o kriteriju izmijenjena kognitivnoga konteksta, kako tumače Biti i Marot-Kiš (2014), a što upravo navedeni primjeri potvrđuju. Emocija patnje kulturno se kodira u autorski promijenjenom kontekstu, nakon uspostave zajedničkoga emocionalnoga stila između pjesnikinje i čitatelja, na način da se u konačnici može spoznati čak i kao oblik agresije nad subjektom, ali pred kojom subjekt, barem u jeziku, ne ostaje izvan djelovanja ili bespomoćan. Rezultat je prepoznato pjesnikinjino protivljenje smislu: ona doводи u pitanje smisleno organiziranje teksta, čemu "marljivo udovoljava do same granice praznoslovlja" (Mrkonjić 2000: 12). "Zgusnutost, preklapanje, nečistoća i alogičnost katkad funkcioniraju upravo kao znak nemirenja, febrilnosti, provokacije" (Maroević 2000b: 6).

Tumačeći tezu Marka Turnera o literarnosti ljudskoga uma, M. Biti i D. Marot-Kiš navode da je riječ o "imaginativnoj sposobnosti premošćivanja jaza između iskustva življena svijeta i projekcije spram onog koji se zamišlja da bi se polazišna slika svijeta uzmogla obogatiti usporednom vrijednošću" (Biti i Marot-Kiš 2014). Turner u književnosti prepoznaje iste principe kojima se rukovodimo i u svakodnevnome življenju, pa književnost tumači kao "prostor značenja izgrađen na istim mentalnim uzorcima koji određuju i svakodnevni život, a možemo je razumjeti, pa i stvarati, zahvaljujući literarnim kvalitetama svakodnevnoga uma [...] koje se tiču narativne imaginacije te s njome povezanih sposobnosti oblikovanja i zamišljanja drugih i drukčijih zbilja te s njima povezanih scenarija" (Isto). Literarnost ljudskoga uma, dakle, vrlo je povezana s empatijom, a književnost razvija i jednu i drugu sposobnost.

U metaforičkoj su konceptualizaciji patnje u poetskom diskursu Nade Grubišić tijelo i tjelesna iskustva, osjeti tijela, dio njezina diskursnoga, društvenoga odnosno komunikacijskoga značenja. Naime, Stanojević navodi da se "utjelov-

ljenje u klasičnoj kognitivnolingvističkoj teoriji i teoriji konceptualne metafore prvenstveno odnosi na ograničenja koja ljudsko tijelo zadaje u konceptualizaciji svijeta (2020:156)". Nastavlja:

Kako bi metafore funkcionirale među različitim ljudima, moramo se usredotočiti na ono što je svim ljudima zajedničko – na njihova tijela te sposobnosti i ograničenja koja iz tih tijela proizlaze. Stoga je takav pogled uvelike globalan jer sagledava ono što je ljudima zajedničko. Ipak, mi smo i društvene jedinke te značenje konstruiramo s drugim jedinkama u društvenim situacijama. Stoga na našu konceptualizaciju moraju utjecati i elementi kulture i "interakcije s drugim utjelovljenim umovima" (Frank 2008: 1). (Stanojević 2020: 156)

92

Prema ideji utjelovljenja (engl. *embodiment*), "način na koji ostvarujemo interakciju sa svijetom koji nas okružuje utječe na način na koji konstruiramo i razumijevamo značenja. Značenje je konceptualizacija, a ta konceptualizacija može uključiti sve vrste fizičkih i nefizičkih entiteta, materijalni svijet, ali i osjetilna, kinestetička, intelektualna, emocionalna i ostala umna iskustva" (Burić 2021). Nada Grubišić nekonvencionalno kombinira dvije konvencionalne metafore kojima se povezuju patnja i fizička bol te fizička bol i oštrina. Domenu OŠTRINE u konceptualizaciji PATNJE ona donosi nizom tjelesnih odnosno osjetilnih manifestacija. Time izlazi iz okvira emocije kao kulturno kodiranoga skripta jer se uz "oštrinu" u dosadašnjim korpusnim istraživanjima uglavnom vezivala emocija ljutnje (usp. Stanojević 2020: 160). Samo je na jednom mjestu sama emocija razdraženosti metaforički konceptualiziran oštrinom, ali i tada u izravnoj vezi s patnjom:

[...] naše je stado pocrvenjelo od razdraženosti
u okolinu koja mu ne odgovara
pa otpočelo rikom i topotom *riti* obalu [...] (Grubišić, "Kontrapunkt", 2000:
60–61)

Važno je primijetiti da je izraz izvorne domene OŠTRINA povezan s osjetom opipa jer je i u konvencionalnom jeziku povezanost opipa i semantičkoga polja emocija izražena upravo metaforičkim izrazima (duboko sam dirnuta, dirljiv govor, takle su me njegove riječi, pjesma koja srce dira, dirati bolnu točku) (Burić 2021: 88–89). Važnu ulogu u njihovoj konstrukciji imaju osjetilni glagoli, koje Helena Burić definira kao one koji:

[...] kodiraju [...] iskustva o svijetu do kojih dolazimo tijelom, odnosno osjetilima vida, sluha, njuha, okusa i opipa, a tim se izravnim tjelesnim iskustvima koristi-

mo da bismo razumjeli i artikulirali puno kompleksnije, apstraktne ideje, poput emocija i drugih entiteta našega unutrašnjega, neopipljivoga svijeta, pa stoga predstavljaju bogat izvor za figurativno izražavanje, iz čega proizlazi i njihova izrazita polisemičnost. (Burić 2021)

S obzirom na poetski diskurs, ne treba iznenaditi što je većina metafora Nade Grubišić implicitna, odnosno u njima se javlja samo jezični izraz domene (npr. bockanje, ključanje i sl., op. a.), dok u eksplicitnoj metafori izražavamo i ciljni i izvornu domenu (npr. oštrina boli, op. a.) (Stanojević 2020: 158).

3. KONCEPTUALIZACIJA TIJELA I PATNJE U EGZISTENCIJALISTIČKOM KLJUČU

Da bismo produbili razumijevanje semantičkoga polja pojmova “tijelo”, “tjelesnost” i “patnja” te njihova međudjelovanja u tvorbi poetskih emocijskih metafora, a poglavito njegovu vezu s “oštrinom” kao fizičkim osjetom, potrebno je prisjetiti se da je i tijelo “[...] u konceptualnom smislu još uvijek slijepa pjega u razmišljanjima ne samo glavnih struja zapadne filozofije nego i suvremene feminističke teorije” (Grosz 2002: 6). Također:

Tijelo se implicitno definira kao nepokorno, razdiruće, nešto čemu nedostaje usmjerenje i moć prosuđivanja i što slučajno proizlazi iz karakteristika koje definiraju um, razum i osobni identitet time što je suprotno svijesti, psihi i ostalim filozofski privilegiranim terminima. (Isto)

Ispitujući tjelesnost, seksualnost i erotizaciju u postmodernističkoj književnosti koju pišu žene, Andrea Zlatar naglašava povezanost tijela, duše i duha u konceptu “jastva” i svim njegovim manifestacijama:

Ono postoji – kao i naše jastvo – na različite načine, u trenucima kada ga ne osjećamo, u trenucima kada nas boli, u naporu, u užitku, kad ga slavimo, kad nas izdaje. Tijelo kao dio nas, kao mi, tijelo kao dio mene, kao ja. Tijelo – subjekt tijela. Tijelo kao objekt: objekt žudnje, objekt nasilja, objekt manipulacije. Tijelo – subjekt i objekt umjetnosti. (Zlatar 2004: 203)

Može se reći da je spomenuto jastvo, koje objedinjuje sve čovjekove temeljne duhovne i umne sposobnosti, u tijelu povrijeđeno i iscrpljeno i upravo se kriza društva, odnosno zajednice (fizičke ili umne) najbolje očituje u krizi pojedinca, dok se bolest tijela u potpunosti reflektira u svijesti (Zlatar 2004: 208). S druge je

strane erotizaciju kao iznimno prikladan koncept literariziranja vlastite ženskosti i tjelesnosti prvi put postavila Marguerite Duras, koja je pod "poetikom žudnje" (Zlatar 2004: 210) pretpostavljala "upisivanje ženskosti u tekst, istraživanje odnosa nesusjesnog i svjesnog, doticanje granica racionalnog i spoznatljivog" (Isto: 210). Spominjemo je jer se "poetikom žudnje" koristila i Nada Grubišić kada je erotizacijom dovodila u pitanje vlastitu tjelesnost, ali i tradicijski različito progovorila o ljubavnim osjećajima i patnji. Patnja je, kako kaže Kristeva, "[...] činjenica savjesti, a savjest po Dostojevskom uvijek pati" (2014: 143). Definira patnju kao "[...] prvi ili posljednji pokušaj subjekta da u neposrednoj blizini ugroženoga biološkoga jedinstva i narcizma stavljenog na probu afirmira svoju 'vlastitost'" (Isto: 141).

Kontekstualizirati metaforičku konceptualizaciju patnje znači, također, dublje ući u strukture i učinke egzistencijalističkoga pjesništva, kojemu opus Nade Grubišić jednim dijelom pripada. Prema Ivani Buljan, Søren Kierkegaard, jedan od začetnika filozofije egzistencijalizma, čovjeka promatra kao osamljena pojedinca čija je istina subjektivna, a konačna mu je granica smrt. Čovjek je, prema Kierkegaardovu učenju, bolestan nasmrt (Buljan 2008: 282), opterećen brigom za svoju opstojnost i nezainteresiran za zbilju i takav se tjeskobni subjekt spašava iz besmisla svjesnim izborom Boga kao vrhunca svojih snatrenja (usp. Buljan 2008: 278, 283, 284).

Propitujući vlastitu tjelesnost i sve manifestacije tijela (ili njihov izostanak), lirski subjekt Nade Grubišić dovodi svoje biće do samouništenja i samoporaza na više razina, ali se time približava iskonskom sebi, odnosno bivstvenom sebi transponirajući biće kao duboko duhovno i misaono, opterećeno utopijskom zbiljom i pojmom o pravilnoj izmjeni stvari, pojavnosti i emocija koje tvore egzistenciju. Erotizacija je snažno determinirana patnjom, a pojavljuje se samo "[...] prilikom uključivanja u tijek sadomazohističke agresivnosti usmjerene prema drugome, koja joj daje primjesu sladostrašća i hira, cjeline koja potom može biti racionalizirana kao metafizičko iskustvo slobode ili transgresije" (Kristeva 2014: 141). Kristeva zaključuje da je "[...] unutar mazohističke ekonomije, psihički zapis diskontinuiteta doživljen kao trauma ili gubitak. Subjekt potiskuje ili odbacuje paranoidno-shizoidno nasilje koje bi, s toga gledišta, nastupilo nakon bolnog psihičkog zapisa diskontinuiteta" (Isto). Upravo je takav tjelesno-razorni mazohizam predstavljen i kao put pjesnikinjina lirskoga subjekta kojim se, u susretu s očajanjem, patnjom i u konačnici sa smrću, prelazi iz fizičkoga i duhovnoga u metafizičko i metaduhovno iskustvo o kojem odavno snatri. Baš na tom mjestu razvija se njegova pozicija otpora.

Zatočenost u tjelesnosti dovodi do patnje koja proizlazi iz takve koncepcije tijela, tjelesnosti i ženske ovisnosti o muškarcu. Naime, integritet je uma u pjesništvu Nade Grubišić narušen tjelesnim manifestacijama koje upravljaju gotovo svim pojavnostima i duhovnim spoticanjima u dvostruko određenoj stvarnosti lirskoga subjekta. Stalna prisutnost tjelesnih manifestacija (ovdje se u prvom redu misli na erotske manifestacije) na gotovo svim razinama egzistencije jedne žene uvjetovana je mnogobrojnim permutacijama uma i opojmljivanjem različitih pojavnosti s kojima se lirski subjekt (češće ili rjeđe) susreće i koje osjeća u svojoj neposrednoj blizini. Takav odnos uma i tijela Grosz uspoređuje s razlikama “[...] između razuma i strasti, pameti i osjećaja, izvanjskog i unutarnjeg, vlastitog i tuđeg, dubine i površine, stvarnosti i priviđenja, mehanizma i vitalizma, transcendentnosti i imanencije, vremena i prostora, psihologije i fiziologije, oblika i sadržaja, i tako dalje” (2002: 6). U tom je semantičkom ključu, ali prožimanjem, a ne binarnim razdvajanjem spomenutih koncepata (što, dakako, problematizira i Grosz), ostvareno pjesništvo Nade Grubišić. Narušen je i koncept jedinstva sa samim sobom, upravo zbog kompleksa Drugoga odnosno drugosti u vlastitosti. Ivana Buljan obrazlaže taj rascjep vlastitosti i narušenoga koncepta (samo)jedinstva na primjeru odnosa pojedinačne egzistencije i vanjskoga, uređenoga i dovršenoga sustava u djelu Sorena Kierkegaarda:

Svako je ljudsko biće jedinka koja egzistira za sebe te promicanjem vlastite egzistencije u iskustvu slobode razumijeva vlastiti opstanak. Egzistencija i sustav međusobno su suprotstavljeni. Egzistencija je uvijek u nastajanju, dok je bitna karakteristika sustava njegova dovršenost. (Buljan 2008: 278)

Takva će dovršenost poetskoga sustava u kojem lirski subjekt (su)postoji s muškarcem stalno narušavati egzistencijalni sklad i dovoditi ženski lirski subjekt u poziciju otpora, što otvara mogućnosti izgradnje novih sustava i transformacija misli i jezika. U tom ključu čitamo i “oštrinu”, metaforu koja se konvencionalno vezuje uz ljutnju, bijes ili razdraženost, a ovdje je upisana u osobno, jedinstveno kodiranje patnje, u afirmaciju vlastitosti. Stoga je takvu strategiju metaforizacije moguće sagledati upravo kao protivljenje kulturološki kodiranu smislu i kao jednu od strategija kojima se konstruira subjekt u otporu.

ZAKLJUČAK

Istraživanje metaforičke konceptualizacije tjelesnosti patnje u pjesmama Nade Grubišić potvrdilo je da ovaj opus, iako hermetičan, može iskazati složenu emociju

kao što je patnja. Dotaknuvši se svih triju ciljeva književno-emocionološkoga pristupa, produbljeni su učinci njezina egzistencijalističkoga pjesništva. Analizirana je ekspresija patnje kao dominantne emocije u zbirci *Djevojčica iz porječja* iz aspekta kognitivne poetike. Iako su prema Foleyevu istraživanju patnja i fizička bol dva različita iskustva, ona čak i u konvencionalnim pristupima očigledno korespondiraju. Konceptualizacija Nade Grubišić predstavlja inovativan iskaz emocije koji osvješćuje njezinu složenost na razini iskustva i doživljaja, čime produbljuje, odnosno modificira čitateljevo iskustvo i spoznaju patnje. Naj snažniji od svih načina na koje poetska misao prekoračuje uobičajene načine uporabe konvencionalnih metafora jest oblikovanje složenih metafora, a upravo je to temeljni postupak u pjesništvu Nade Grubišić. Učinak rekontekstualizacije jest u diskurzivnoj praksi u kojoj dolazi do aproprijacije ranijega sadržaja te njegove promjene kako bi se postigao učinak na emotivnoj razini, što se događa u govoru i u pisanom diskursu (Stanojević 2020: 168). Analizom polja metaforičkoga mapiranja pojma patnje u kojem je središnja metafora PATNJA JE OŠTRINA razvidno je da Nada Grubišić konvencionalni koncept (PATNJA JE FIZIČKA BOL) popunjava novim elementima, koji se tiču specifičnoga iskustva tjelesnosti, ali i specifičnih značenja koja se vezuju uz oštrinu (ljutnja, bijes). Time je u odnosu prema uobičajenim konceptima ostvaren iskorak iz sfere doslovnosti. Dovodimo ih u vezu s otporom lirskoga subjekta pasivnim stavovima o patnji koji joj kulturološki nastoje pridati smisao, a subjekta pomiriti s pozicijom patništva.

96

Uključivanjem tjelesnih manifestacija, proživljenih u okviru iskustva ženskoga lirskoga subjekta, u doživljavanje apstraktnoga, ali složenoga emocionalnoga konstrukta kakav je patnja dolazi do promjene njegova kognitivnoga konteksta. Pokazuje se da konstrukt patnje Nada Grubišić gradi iskustvima koja se obično povezuju s ljutnjom/razdraženosti (što je jedna od osnovnih emocija te ona u ovom konceptu ostvaruje međudjelovanje s tugom i strahom kao ostalim komponentama patnje). Patnja se predstavlja i kao nasilje nad subjektom. Time se dodatno potvrđuje spomenuta promjena konteksta koji ne samo da dopušta da se patnja percipira kroz opće, kulturološki verificirane stavove koji pasiviziraju subjekt, što smo vidjeli u Foleyevu istraživanju, već upućuje i na neki oblik otpora subjekta, odnosno nemogućnost ignoriranja i pasivnoga prepuštanja rezignaciji, čime dolazimo do trećega cilja književno-emocionološkoga istraživanja, a to je potencijalni moralni učinak na čitatelja.

IZVOR

Grubišić, Nada. 2000. *Djevojčica iz porječja*. Zagreb: Naklada Ceres.

LITERATURA

- Ahmed, Sara. 2020. *Kulturna politika emocija*. Zagreb: Fraktura.
- Anz, Thomas. 2006. “Emotional Turn? Beobachtungen zur Gefühlsforschung”. *Literaturkritik.de.*, Nr. 12. Dezember <https://literaturkritik.de/id/10267>. 10. lipnja 2022.
- Benčić Rimay, Tea. 2005. *I bude šuma (mala studija o poeziji žena)*. Zagreb: altaGAMA.
- Biletić, Boris Domagoj. 2018a. “In memoriam. Pjesnikinja Nada Grubišić”. U: *Glas Istre* (elektroničko izdanje). 20. 5. 2018. <https://www.glasistre.hr/kultura/pjesnikinja-nada-grubisic-1954-2018-563415>. 20. ožujka 2022.
- Biletić, Boris Domagoj. 2018b. “Kuzan miris mrtvih riječi i ohrabrujuće drugačija poezija – u povodu smrti Nade Grubišić”. U: *Stav (časopis za kritiku)* (elektroničko izdanje). 20. 5. 2018. <https://www.stav.com.hr/vazna-knjiga/kuzan-miris-mrtvih-rijeci-i-ohrabrujuce-drukcijska-poezija-u-povodu-smrti-nade-grubisic/>. 23. veljače 2022.
- Biti, Marina i Danijela Marot-Kiš. 2014. “Konceptualna metafora i kognitivna poetika”. U: *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*. Ur. Mateusz-Milan Stanojević. Zagreb: Srednja Europa. <https://stilistika.org/stiloteka/rasprave/241-konceptualna-metafora-i-kognitivna-poetika>. 19. ožujka 2022.
- Brković, Ivana. 2015. “Književnost i emocije – istraživačke smjernice”. U: *Historijski zbornik* 68, 2: 403–408.
- Buljan, Ivana. 2008. “Problem postajanja pojedincem u djelu Sorena Kierkegaarda”. U: *Filozofska istraživanja* 28, 2: 277–302.
- Burić, Helena. 2021. *Kognitivnolingvistički pristup sintaktičko-semantičkomu opisu osjetilnih glagola u hrvatskome jeziku, disertacija*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:465456>. 23. ožujka 2022.
- Culler, Jonathan. 2001. *Književna teorija. Vrlo kratak uvod*. Zagreb: AGM.
- Deignan, Alice. 2005. *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dewey, John. 1934. *Art as Experience*. New York: Minton, Balch & Company.
- Drač, Saša i Jadranka Kolenović-Đapo. 2017. *Klasične teorije emocija u svjetlu suvremenih empirijskih spoznaja*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Ekman, Paul i Daniel Cordaro. 2011. “What is Meant by Calling Emotions Basic”. *Emotion Review* 3, 4: 364–370. https://www.researchgate.net/publication/254089729_What_is_Meant_by_Calling_Emotions_Basic. 20. veljače 2022.
- Eliade, Mircea. 2007. *Mit o vječnom povratku*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Foley, Daniel Patrick. 1988. “Eleven Interpretations of Personal Suffering”. U: *Journal of Religion and Health* 27, 4: 321–328. <https://www.jstor.org/stable/27505991>. 16. ožujka 2022.
- Galván, Luis. 2016. “The Uses of Empathy in Literary Theory and Hermeneutics: A Systems-Theoretical Approach”. U: *Concentric: Literary and Cultural Studies* 42, 2: 27–43. https://www.researchgate.net/publication/308886922_The_Uses_of_Em

- pathy_in_Literary_Theory_and_Hermeneutics_A_Systems-Theoretical_Approach. 18. lipnja 2022.
- Grosz, Elisabeth. 2002. "Preoblikovanje tijela". U: *Treća* 4, 1: 6–24.
- Hogan, Patrick Colm. 2015. "What Literature Teaches Us about Emotion: Synthesizing Affective Science and Literary Study". U: *The Oxford Handbook of Cognitive Literary Studies*. Ur. Liza Zunshine. Oxford: Oxford University Press: 273–290.
- Jandl, Ingeborg, Susanne Knaller, Sabine Schönfellner i Gudrun Tockner. 2017. "Preface". U: *Writing Emotions. Theoretical Concepts and Selected Case Studies in Literature*. Graz: University of Graz, Faculty of Arts and Humanities: 9–13.
- Keen, Suzanne. 2006. "A Theory of Narrative Empathy". U: *Narrative* 14, 3: 207–236.
- Keen, Suzanne. 2011. "Introduction: Narrative and the Emotions". U: *Poetics Today* 32, 1: 1–53. <https://read.dukeupress.edu/poetics-today/article/32/1/1/21031/Introduction-Narrative-and-the-Emotions>. 10. lipnja 2022.
- Keen, Suzanne. 2015. "Human Rights Discourse and Universals of Cognition and Emotion: Postcolonial Fiction". U: *The Oxford Handbook of Cognitive Literary Studies*. Ur. Liza Zunshine. Oxford: Oxford University Press: 347–365.
- Koopman, Eva Maria (Emy) i Frank Hakemulder. 2015. "Effects of Literature on Empathy and Self-Reflection: A Theoretical-Empirical Framework". U: *Journal of Literary Theory* 9, 1: 79–111 (AUTHOR VERSION: 1–29. https://www.researchgate.net/publication/273632922_Effects_of_Literature_on_Empathy_and_Self-Reflection_A_Theoretical-Empirical_Framework). 20. veljače 2022.
- Kristeva, Julia. 2014. *Crno Sunce: depresija i melankolija*. Zagreb: Naklada Jurčić d. o. o.
- Lakoff, George i Mark Turner. 1989. *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, George i Johnson, Mark. 1980. *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nummenmaa, Lauri, Enrico Glerean, Riitta Hari i Jari K. Hietanen. 2013. "Bodily maps of emotions". U: *Psychological and Cognitive Sciences* 111, 2: 646–651 (elektronička verzija <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1321664111>). 11. lipnja 2022.
- Maroević, Tonko. 2000a. "Nada Grubišić: Djevojčica iz porječja (izdavačka recenzija)". U: Grubišić, Nada, *Djevojčica iz porječja*. Zagreb: Ceres: 87–88.
- Maroević, Tonko. 2000b. "Riječi iz Porječja". U: *Slobodna Dalmacija*, 2. 5: 6.
- Mial, David S. 2011. "Emotions and the Structuring of Narrative Responses". U: *Poetics Today* 32, 2: 323–348.
- Mrkonjić, Zvonimir. 2000. "Eros ovoga svijeta". U: *Novi list*, 21. 9: 12.
- Mrkonjić, Zvonimir. 2009. *Suvremeno hrvatsko pjesništvo; razdioba (1940 – 1970)*. Zagreb: VBZ.
- Nussbaum, Martha C. 1995. "Objectification". U: *Philosophy & Public Affairs* 24, 4: 249–291.
- Oatley, Keith i Jeniffer M. Jenkins. 2003. *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Slap.
- Ogarkova, Anna i Cristina Soriano. 2014. "Emotion and the body: A corpus-based investigation of metaphorical containers of anger accross languages". U: *International Journal of Cognitive Linguistics* 5, 2: 147–179.
- Oxenhandler, Neal. 1988. "The Changing Concept of Literary Emotion: A Selective History". U: *New Literary History* 20, 1: 105–121.

- Smith, Craig A. i Richard S. Lazarus. 1990. “Emotion and Adaptation”. U: *Handbook of Personality. Theory and Research*. Ur. L. A. Pervin. New York: Guilford: 609–637. https://www.researchgate.net/publication/232438867_Emotion_and_Adaptation. 18. lipnja 2022.
- Stanojević, Mateusz-Milan. 2020. “Metafora na razmeđu koncepata, jezika i diskursa”. U: *Jezikoslovlje* 21, 2: 149–178. <https://hrcak.srce.hr/file/352841>. 17. ožujka 2022.
- Zlatar, Andrea. 2004. *Tekst, tijelo, trauma (ogledi o suvremenoj ženskoj književnosti)*. Zagreb: Naklada Ljevak.

MREŽNA PRIRUČNA LITERATURA

Baza frazema hrvatskoga jezika. <http://frazemi.ihjj.hr/?letter=o&page=75>. 3. ožujka 2022.

A b s t r a c t

METAPHORIC CONCEPTUALISATION OF CORPORAL SUFFERING IN NADA GRUBIŠIĆ'S POETRY

Based on Nada Grubišić's collection of poetry *Djevojčica iz porječja* (*The Girl from the River Basin*), the paper focuses on the conceptual metaphor SUFFERING IS SHARPNESS to argue that contemporary poetic expression recontextualizes the language of emotions and deepens the reader's emotional experience. Nada Grubišić constructs suffering by connecting experiences that are conventionally associated with anger and/or irritability. The context in her poetry allows suffering to be perceived as rendering the subject passive based on the general and culturally standardised attitude, but it is also possible to interpret suffering as enabling the subject's agency.

Keywords: emotive language, poetry, Nada Grubišić, *Djevojčica iz porječja*, conceptual metaphor, suffering, physicality